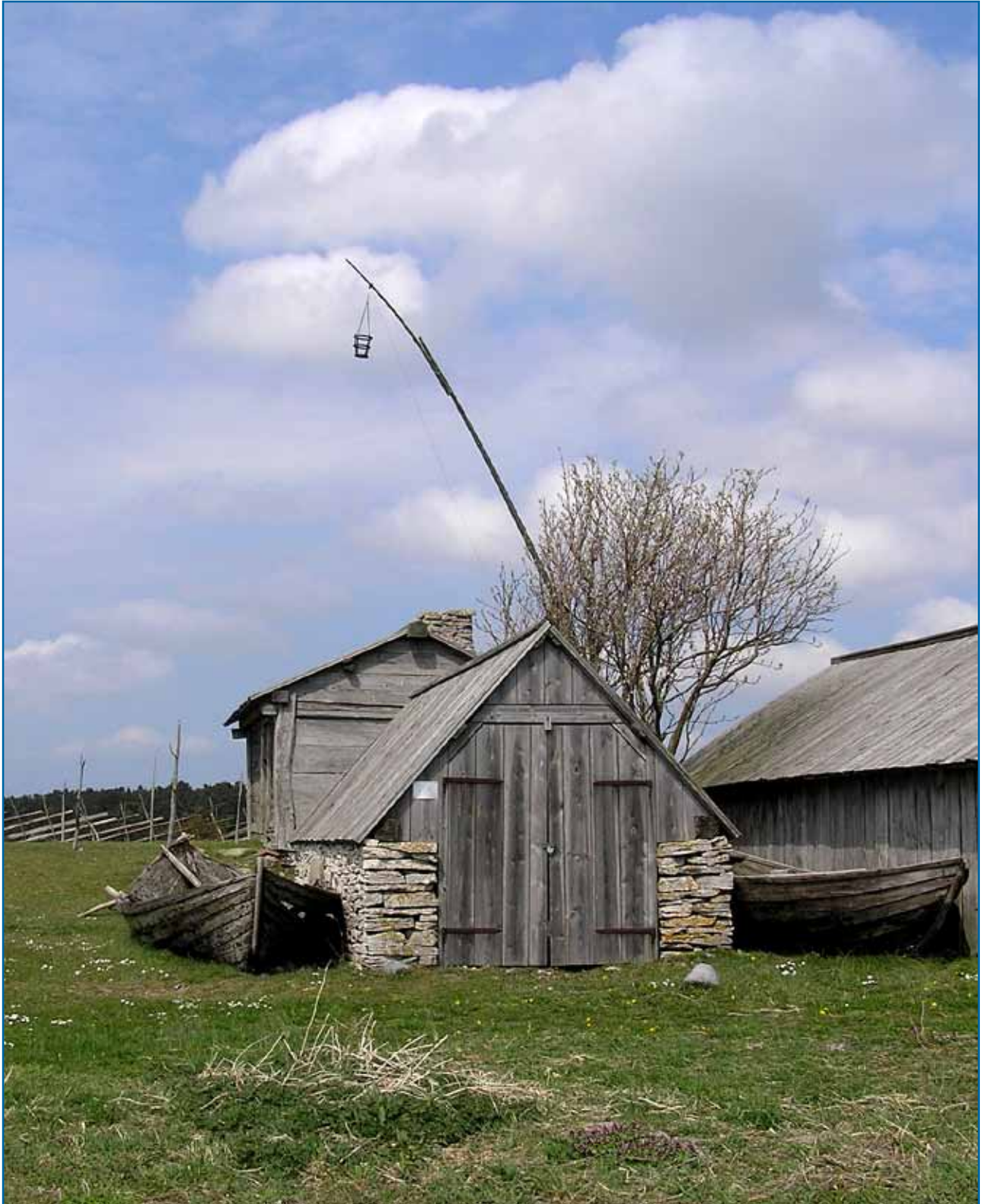

De folki

MEDLEMSTIDNING FÖR GOTLANDS GENEALOGISKA FÖRENING

NR 2 • 2010

Aktuellt 2010

Lördag 31 juli kl 13.

Sommarutflykt till Lärbro.

Gans ödekyrka och Hångers källa besöks. Sven Erik Pernler berättar på platserna.

Därefter Besök vid Lärbro fältsjukhus, där Clary Hammerin berättar.

Kaffepaus och samkväm. Se utförligare information på sidan 3.

I höst kommer Anna Lisa Kystenstjerna att berätta om G-gruppens forskning i arkiven runt Östersjön.

Föreningen har tagit fram en ny CD. Den här gången är det Lemkes Visby stifts herdaminne. Men information på sidan 3.

Kopia av bildsten. Foto: Ivar Björklund

I detta nummer

- Sid 3 Ordföranden har ordet.
Sommarutflykt, Ny CD-skiva
- 4 Den mystiska 1800-talsdamen
- 5 Polhammarblod med östgötatill-
blandning
- 7 Gotlänningar som har lämnat spår
i Stockholm
- 8 Medlemsspalten
- 9 Katolska församlingen på Gotland

Omslagsbild: Koviks fiskelägen i Sanda.

Foto: Barbro Pettersson

Gotlands Genealogiska förenings styrelse

Ordförande och kassör samt redaktör

Kerstin Jonmyren
Vintervägen 15, 611 36 NYKÖPING
Tel. 0155-21 92 78
kerstin@jonmyren.se

Vice ordförande

Freddie Claesson
Flenvikevägen 16, Kappelshamn, 620 53 Lärbro
Tel 0498-22 70 18
freddy_claesson@hotmail.se

Sekreterare

Gunnar Bäverstig, Asarvegatan 26, 653 51 Hemse
Tel 073-8028633
lummelunda@telia.com

Ledamot

Yvonne Malmqvist
Smidesvägen 30, 622 65 Gotlands Tofta
Tel 0498-265625
yvonne.malmqvist@spray.se

Ylva-Marie Rosenqvist

Sanda, Stenhuse 989, 623 79 Klintehamn
Tel 0498-241623, 073-6521917
fmt.ab@telia.com

Layout

Barbro Pettersson
Genvägen 3, 622 65 Gotlands Tofta
Tel 0498-26 57 85
barbrope@telia.com

Webbredaktör

Mats Rynnes
Tallvägen 12, 753 50 Uppsala
Tel: 018-36 72 93
mats_rynnes@hotmail.com

Revisorer:

Reiner Lindgren och Åke Kahlbom

Revisorsuppleant:

Fredrik Adelsköld

Valberedning:

Göte och Anna-Lena Jansén
Tallundsgatan 15, 621 46 Visby
Tel: 0498-21 88 86

Öc folki utkommer med fyra nummer per år.
Medlemsavgiften är 175 kr för år 2009.
Plusgiro 85 80 38-3

Hemsida: www.gotlandsgenealoger.se

ISSN 1653-1086

Släktforskarvänner!

När jag nu skriver detta är det kallt och regnigt på Gotland.

Men det kommer väl andra tider. Jag tror att det blir en varm och fin dag den 31 juli vid vår årliga sommarutflykt i Lärbro!

Vi samlas vid Hångers källa och fortsätter till Gans ödekyrka alldeles intill. Sven-Erik Pernler, numera pensionerad kyrkoherde, har forskat mycket kring båda dem båda och är en mycket kunnig man i sammanhanget. Jag vågar därför vi påstå att det blir en förnämlig redogörelse på plats.

Clary Winberg, erfaren guide, kommer att visa krigssjukhuset i Lärbro, även det med en intressant historia.

Vi avslutar med besök på det lokala konditoriet, där vår förening bjuder på kaffe.

Hör gärna av er med tips och önskemål för nästa års utflykt på Gotland!

Kerstin

Har du gotländska präster i slakten?

I så fall är Lemke, Visby stifts herdaminne ett måste...

Gotlands Genealogiska Förening ger nu ut denna bok på CD i samband med årets Släktforskar dagar i Örebro.

Pris för medlemmar 200 kr inklusive porto

Du kan förbeställa den till **rabatterat pris 150 kr** fram till utgivningsdagen.

Beställ genom att betala in till Plusgiro 85 80 38-3 och ange Lemkes Herdaminne på inbetalningen!

Sommarutflykten 2010

lördag den 31 juli kl 14 -17 i Lärbro

Samling vid Hångers källa i Lärbro kl 13.
Därefter går vi vidare till Gans ödekyrka intill.

Sven-Erik Pernler, Bara, kommer att berätta initierat om de två platserna.

Därefter far vi vidare till krigssjukhuset i Lärbro.
Cirka kl 14.30 kommer Clary Winberg, Lärbro att guida oss där, samt visa en film om krigssjukhuset.

Cirka kl 16 väntar kaffe i restaurangserveringen intill.
GGF bjuder på inträdet till krigssjukhuset och kaffe med bulle på serveringen.

Hångers källa är lätt att hitta. Det är skyltat dit från huvudvägen som går genom Lärbro.

VÄLKOMNA!

Den mystiska 1800-talsdamen

Av Gunnar Bäverstig

”Sophia Wilhelmina Möller. Varför hänger du på en museivägg i utställningen ”Kvinnfolki” i Visby”, frågar jag mig – och henne – då jag studerar porträttet. ”Hej! Du var min morfars farmors syster” säger jag; min inte högt.

Hon var väl inte gotländska? Nej, vad jag vet föddes hon i Kalmar år 1805, som Sophia Wilhelmina Kramer; dotter till Johan Wilhelm Kramer och Anna Sophia Johanna Rettig (den i ”tobakshistorien” kända slakten). Hon dog 1888-02-23; men var?

Om hon nu dog och begravdes i Kalmar, varför hänger då en oljemålning, föreställande henne på en museivägg i Visby? Hade hon några rötter bland hädangångna gotlänningar?

En målning får väl inte fötter så där utan vidare? Jo, någon gotlänning kan ju förstås ha ropat in den på en auktion i Kalmar, och sedan tagit den med sig till gutarnas ö.

Köparen tyckte kanske, liksom jag, att porträttet är fascinerande (detta säger jag med risk för att vara partisk). Jag tror dock det är, om inte osannolikt, så i alla fall ovanligt, att någon köper en målning föreställande en helt främmande människa – om det inte skall ses som en investering förstås – och därefter gör sig besväret att transportera den från Fastlandet till Gotland, hänger upp den på en vägg i hemmet, utan att ha någon anknytning till den avmålade personen. Ju mer jag funderar, desto mer tättnar mystiken.

Sökte en Sophia – fann en annan!

Sedan tidigare vet jag, genom min mors utsago, att en äldre kvinna, kallad ”Moster Fia”, under sista halvan av 1800-talet var inneboende hos familjen Claassen, vilken jag tidigare skrivit om i Oe Folki. Familjen ägde och bebodde fastigheten ”Klinteroten 3:41”, nuvarande Smittens backe 3, i Visby.

”Fia” är ju förkortning av, tillika smeknamn för Sophia. Av detta drog jag slutsatsen att denna ”Moster Fia” och Sophia Wilhelmina Möller möjligen kunde ha varit en och samma person.

Förutom Moster Fia bodde således där: stadsmajoren, Claes Peter Claassen, och hans maka Amalia Magdalena Wilhelmina (född Schröder) samt deras dotterson Claes Oscar Engström, min morfar (som då var i pojåkåren).

Eftersom jag körde fast i min släktforskning, beträffande Sophia Wilhelmina Möller (hon är fortfarande ett oskrivet blad) såg jag mig tvungen att vända mig till Landsarkivet i Visby och fråga dem angående vem denna Moster Fia kan ha varit.

Jag har erhållit följande svar från Landsarkivet:

”Någon Sophia Wilhelmina Möller finns inte antecknad i de aktuella böckerna, däremot finns en Katarina Sophia Wernström, (i Hfl AI:59 antecknad Wernström) som antecknas som släkting, född 1827-09-30 i Visby. Hon antecknas som utflyttad till Stockholm 1892-03-17. Familjen Claassen och Katarina Sophia Wernström överförs från gamla boken 1861.”

Av ovanstående framgår hur fascinerande släktforskning kan vara! Jag sökte en viss släkting, men fann en annan. Och konstaterar samtidigt att Moster Fia var dotter till min morfars mormors morfars son. Låter det krångligt? Ja, det tycker jag också. Men så förhåller det sig.

Den avporträtterade 1800-talsdamen är dock lika, om inte mer mystisk än tidigare. Men jag kommer att spåra upp henne!

Polhammarblod med östgötatillblandning

Av Brita Bengtsson, Borås

På min gotländske morfars släktlinje hade jag i mitten av 1980-talet kommit ner till hans farföräldrar, husbondeparet vid Likmunds i Gerum, Jacob Hansson (1780-1868) och Greta Stina Rasmidotter (1775-1849). Farfaderns anor hade jag också fått fram – han härstammade från gårdar i Eke, Havdhem och Hablingbo, alltså från gårdar på södra Gotland.

Men hur att hitta farmoderns bakgrund? Hon var född vid Ejmunde i Gerum, men då kyrkböckerna där var förstörda, gällde det att hitta andra sökvägar.

Av en lycklig tillfällighet fick jag kontakt med släkt- och hembygdsforskarna Karin och Ragnar Olofsson vid Hallbåter i Levide. De hade forskat vidare bl a i mantalslängder, jordeböcker och domstolsprotokoll.

Det ligger Polhammarblod där bakom, skrev Ragnar i ett brev, och det blodet visade det sig att han och hans syster författaren Anna Kajsa Hallgard delade med mig. Vi var sjuväningar! Ända fram till Ragnars och Anna-Kajsas död hade jag sedan kontakt med dem.

Johan Wulffsson Polhammar, anfader

Vår närmast i tiden gemensamme anfader var Johan Wulffsson Polhammar, född 1666, yngre bror till den geniale Christoffer Polhem. Brödernas föräldrar var Wulff Christoffer Polhammar och Christina Eriksdotter Schenning, och därmed hade vi kommit fram till min morfars farmors morfars farföräldrar.

Wulff Christoffer härstammade från en österrikisk adelsätt von Polheim med stamgods i Grieskirchen nära Wels i Oberösterreich. Hans farfar som likt många andra adelsynglingar var protestant, hade av religiösa skäl lämnat sitt katolska fädernesland och bosatt sig i norra Tyskland. Där i Stralsund (sannolik 1610) föddes Wulff Christoffer Polhammar, vars far hade av sagt sig adelskapet och ändrat sitt efternamn. Vidare uppgifter finns i *Erich Zöllner: Geschichte Österreichs, sid 187-195*.

I sin självbiografi hade Christoffer Polhem skrivit att hans moder var född i Vadstena av Styra-slakten, och att hon hade en syster gift på Gotland och en bror som var häradshövding, också på Gotland.

Jo visst, Polhem hade en moster Brita gift i Eksta - och så småningom skulle hans mor och

styvfar Jöran Silker köpa gården Mellings i Eksta just av denna Brita och hennes då vuxne son.

Schenning i Östergötland

Någon häradshövding med namnet Schenning skulle enligt ett par Gotlandsböcker inte finnas. Men – också han fanns där! I sin skrift *Brottslighet i brytningstid* (särtryck ur Gotländskt Arkiv 1995) visar Jens Lerbom att "östgöten Johan Schenning" tillsattes som häradshövding 1655 och var kvar till 1661.

På Landsarkivet i Vadstena finns handskrivna noteringar av Victor Örnberg gällande Erik Jonsson i Styra (Aska härad) i Östergötland. Där nämns bland andra sonen Johan, som 1845 var student i Uppsala och sedan noteras som häradshövding på Gotland.

Om Christoffer Polhem hade rätt om sin morbror häradshövdingen och också om orten Styra, så borde ju moderns härstamning därifrån kunna bekräftas. Erik Jonsson ägde skattegård i Styra, men han bodde även tidvis i Skänninge, där han anges som rådman och borgmästare.

I Victor Örnbergs noteringar om Erik Jonssons familj anges även att han var gift två gånger och hade sju barn i första och nio i andra äktenskapet. Första hustruns namn anges inte, men en anteckning om "*Brita, Erik Jonssons*" död i Skänninge den 30/9 1634 finns. Var denna Brita hans första hustru? Jag tror det.

Den andra hustrun

Den andra hustrun är däremot namngiven: Elisabeth Larsdotter. Hon dog som änka någon gång mellan 1684 och 1689. (Kyrkböcker saknas för mellanliggande år). Erik Jonsson själv hade dött redan 1657.

Av barnen i första äktenskapet nämns utöver ovannämnde Johan bara en dotter Christina, född i december

1626. Men den Christina blev **inte** vår anmoder. Hon blev gift med en kamrer Johan Pyttner i Stockholm och är begravd i en sons grav där.

I juli 1687 utfärdade Laurentius Johan Oxenwaldt i Eksta prästgård ett *testimonium* till Jonas Wulffsson Polhammar (yngre bror till Christoffer Polhem och äldre bror till "vår" Johan) att resa till Östergötland, *der att afhämta något arf*

efter sin mormoder. Denna mormor måste vara Christina Eriksdotters mor och Erik Jonssons andra hustru. Hade då Erik Jonsson två döttrar med namnet Christina? Jag är ganska övertygad om det. *På den bundna namngivningens tid* var det inte alls ovanligt att halvsyskon fick samma namn. De uppkallades ju efter respektive föräldrars mor eller far.

Slottsfogden i Styra

Elisabeth Larsdotter i Styra var dotter till slottsfogden i Vadstena Lars Svensson och hans hustru Kirstin Håkansdotter. Elisabeth lät nog sin mors förnamn gå i arv till en av sina döttrar. Övriga döttrar i detta andra Erik Jonsson-äkenskap var Brita (hon i Eksta), Catharina (Karin) född 1641, och Susanna, född 1648. Dessutom fanns en son Lars, född 1639, som senare blev tullförvaltare i Halmstad. Alla de till vuxen ålder komna barnen kallade sig Schenning. (Catharina och Susanna gifte sig med var sin bror Göthe.)

Om det nu (som jag tror) var Erik Jonssons första hustru som dog 1634, bör han ha kunnat gifta om sig redan våren 1635. Och då den ovannämnda sonen Lars föddes först 1639, skulle dottern Brita (som nog enligt regeln fick namn efter första hustrun) och Christina "fått plats" före Lars.

I tidigare skrifter har angetts att "vår Christina" dog som 90-åring 1715.

Hon skulle alltså ha varit född 1625. I så fall var hon 45 när Wulff Christoffer dog 1669. Därefter gifte hon om sig med Jöran Silker och skall med honom ha fått ytterligare sex söner. I så fall en rätt enastående fertilitet vid den åldern. Jag tror att hon var 10-12-år yngre.

Ytterligare ett indicium i släktkedjan kan kanske vara att vid Polhems bröllop föredrogs ett kväde, författat av en L. Göthe, Var denne diktare kanske en av Polhems kusiner på mödernet? Systrarna Catharina och Susanna

var ju gifta med var sin broder Göthe och de hade också var sin son Lars!

Gravsten i Vadstena klosterkyrka

Elisabeth Larsdotters föräldrar Lars Svensson och Kirstin Håkansdotter har sin gravsten i Vadstena klosterkyrka. På samma sten är också inhugget namnet på deras dotterson, den tidigare nämnde Lars Schenning, samt namnet på dotterdotterdottern Sara Månsson Göthe. I klosterkyrkan finns också gravstenen för Kirstin Håkansdotters far Håkan Svensson (död 1792-93), som var borgare, köpman (kanske guldsmed), kämnär, rådman mm i Vadstena.

Hans andra hustru, Margareta Larsdotter, fick faktiskt också två döttrar med samma förnamn, först ovannämnda Kirstin Håkansdotter och sedan i nytt gifte (med mästare Hans Bårdskärare) Kirstin Hansdotter. Även här blir det alltså två halvsysstrar ned samma namn!

Mer om gravstenarna och på dem nämnda personer finns att läsa i Robert Bennett: *Vadstena klosterkyrka. III. Gravminnen.*

I och med uppgifterna om Håkan Svensson och Margareta Larsdotter tror jag mig ha funnit min morfars farmors morfars farmors mormorsfar och mormorsmor! Jag själv blir 12:e generationen och mina brorsbarnbarn blir den 14:e. Och alla har vi några droppar Polhammarsblod med östgötatillblandning

Att detta blod hamnade i vår gotländska bondesläkt, det gick till så här:

Min morfars farmor var Greta Stina Rasmi-dotter (omnämnd i början av denna redogörelse och dotter till Rasmus Jakobsson, född vid Svarvare i Klinte år 1715, och gift till Ejmunde i Gerum)

Rasmus Jakobssons **andra** hustru och Greta Stinas mor blev Polhammar-ättlingen Elisabeth Johansdotter (1735 - 1816), född vid Lilla Mellings i Eksta. Denna i sin tur var sonsondotter till Wulff Christoffer Polhammar och Christina Eriksdotter Schenning. Släktrottrådarna tycks vara utredda.

KARIN BENGTTSSON

Jämvägsgatan 25

503 32 BORÅS

Tel. 033-410404

Lambgift. Foto: Ivar Björklund

Gotlänningar som i har lämnat spår i Stockholm

Av Curt Hauffman

Vid studier i Stockholms stadsarkiv har jag stött på en del gotlänningar på 1600- och 1700-talet. Jag vet hur fort tiden går om jag besöker arkivet i Visby och likadant är det förstås om Ni gör besök i Stockholm - kanske kan det här vara till någon tidsbesparing om någon gör ett släktforskarbesök.

Jag har under många år haft förmånen att röra mig fritt i Stadsarkivets magasin och har därför hittat en del uppgifter som annars kanske inte är så lätta att finna. Jag har inte följt upp de här källorna och mycket mer finns således att hämta för den intresserade:

Justitiekollegiets protokoll 1703 AIA2:38, s 72, 12 febr:

Kryddkrämaren Bruno Planders änka, Magdalena — hennes Mormoder (borde nog stå barnens mormor — jfr s 169) Margareta Kradde från Göteborg hade testamenterat medel till Planders barn.

Brun Plander d ä nämns i MoRA E5a:97, 8/12 1683.

Bruno Plander i MoRA E5a:78, 18/9 1680; E5a:100, 7/5 och 12/5 1684; E5a:102 26/7 1684; E5a:145, 4/7 1694 (har köpt stenhus vid Götgatan)

Brun Plander d y från Mindau i Kurland 17/8 1683 i MoRA grovordnade handlingar 207. MoRA= Magistrats och Rådhusrätts arkiv.

Dawid Plander, Kryddkrämare taxeras i Södra Förstadens inre kvarter 1697 och 1698 till 1/16. Källa Stockholms stads verifikationer 1698:4, fol 7603

Brun Plander, barnfödd i Lübeck, före detta borgare i Visby önskade den 8 april 1684 borgskap i Stockholm för att där bli borgare och grosshandlare. Han måste dock först säga upp sitt borgerskap i Visby, och han blev borgare i Stockholm först den 2 dec 1686. (Handelskollegium AI:25, s 83 och AI :27).

Köpmannen från Gotland Evert Bulmering och hans skepp (Handelskollegiet Ai:40, 1699-03-08, S 81)

Magistrat och Rådhusrätt 1698 (AIIa:31): Sid 1831-1835: Den 9de December

Skepparen Ewert Bulmering har gjort en resa från Riga till Stockholm, då han på grund av storm tvingats att söka hamn på Gottland.

D:o 1699 (AIIa:32) Sid 333-334

Den 27 Martii

---- Hofrätten har d 24 Martii sistl remitterat handelsman ifrån Wisby Ewert Bulmering att Eder blifwa här wijs Rätten afhörd, uti en Sak, emellan Superintendenten ---- Doctor Israel Colmodin och handelsman Jacob Spetz --- alltså inställde sig--- Bulmering ---aflade han wanlig wittnes Eed --- (I övrigt tycks inte Bulmering vara inblandad i målet. CH)

Civilakt 192/1698

Handelsmannen från Gotland Evert Bulmering anklagas av studenterna Johannes Pihlkar och Johan Groth för att i Riga *uthlagit tafla på sin farkost att directe wilia gå på Stockholm, men sedan i siön ändrat och stält kosan oss owitterligen till sin hemort Gotland, fast än Winden was bätter til Stockholm* och de blev därmed fördröjda fem veckor.

(Dom framgår ej –se vidare ovannämna M&R 9 dec 1698) (Bulmerings namnteckning –skadad –är ganska vårdad. CH) (SSA 1990-03-28)

Magistrat och .Rådhusrätt – civilprotokoll 1686 (AIIIa:25):

(690 v) Grosshandlaren Bruno Plander avlade borgared 8 dec 1686.

Han nämns även på folio 301V, då som köpman. (SSA 1995-09-08)

D:o 1690 (AIIIa:29):

Bruno Plander d y omnämns för sina affärer med Gotland och Stralsund. Även brodern David Plander nämns. (SSA 1995-09-28)

D:o 1699 (AIIIa:37):

(348) Handelsmannen från Wisby Evert Bollmering i rättegång bl a om en frakt av spannmål från Riga.

Kryddkrämaren Bruno Planders nämns ofta på andra sidor. (SSA 1995-10-19)

Stadens Kämnrätt 1676 (AIA:28):
(180): Brun Plander från Gotland
(183 v) Ewert Böllmering ifrån Gottland.
(SSA 1995-11-13)

Magistrat och rådhusrätt 1699 (AIIc:27):
22 juni: Köpdrängen från Gotland Daniel But-
tendoff, vars husbonde var handelsmannen
i Visby Ewert Bulmering, hade överfallits på

ett skepp av dess skeppare Gabriel Weinacht.
Skeppet ägdes av Bulmering.
(SSA:1996 01 19)

CURT HAUFFMAN
Rondellen 5
SE-176 71 Järfälla
2010-04-27

Medlemsspalten

Nu sätter vi igång!

Redaktionen tror att det föreligger behov för medlemmarna att komma i kontakt med varandra, i avsikt att diskutera och utbyta informationer och att – i samband med släktforskning – fördjupa sig i egna och andra medlemmars frågeställningar, d. v. s. man bör kunna ge varandra värdefulla tips.

Det är tänkt att denna spalt skall utgöra ett forum för denna verksamhet.

Redaktionen hyser förhoppningen att många medlemmar kommer att medverka framdeles, via E-mail, brev eller på annat sätt. Kontaktpersoner för Oe folki är de två som bildar redaktionen, Kerstin Jonmyren och Barbro Petersson.

Det skall bli mig ett sant nöje att få introducera spalten.

Vad jag förstår så är det relativt många gotlänningar – i likhet med undertecknad – vilka har anfäder som hette Schröder. Personligen är jag intresserad av att få veta så mycket som möjligt om en viss Schröder:

Historik avseende Marcus Schröder

Av ett flertal urkunder och historiska källor framgår att Marcus Schröders verksamhet på Gotland medförde ett stort ekonomiskt uppsving för vår ö.

”Schröder skulle med tiden bli Gotlands främste affärsman”, står det att läsa i ”Gotländska studier 2”, utgiven av S:t Knuts Gille i Visby 1973.

Samma källa hävdar att Marcus Schröder anlände till Gotland år 1627:

”År 1627 exempelvis talas i tullräkenskaperna om en direkt inflyttning från Eckernförde i Schleswig, då ej mindre än tre skutor till Gotland förde med sig ’flöttedods för de got folk, som flöttes fra Eckernförde och hid till Visby’.

Flyttningen skedde i oktober och ombestyrdes av en Gotlandsskuta och två Eckernförde-skutor. Det var tydligen ej någon liten koloni, då tre fartyg behövdes för bohaget, som vid denna tid ej kunde ha någon större omfattning ☺☺☺ Härnäst Michel Suertfeger syns i Visbyjournalen är då han kommer från Eckernförde med folk och flyttgods. Den av Rosman noterade Visbyskutan är hans. De andra två förs av Marcus Schröder respektive Jörgen Suertfeger, båda då angivna som skeppare från Eckernförde.” Slut citat.

Jag har personligen forskat i ämnet och funnit att jag sannolikt inte är släkt med nämnda Schröder. Jag är dock förvisso släkt med ett flertal Schröder, vilka levde på Gotland främst under 1800-talet. Men man kan ju aldrig så noga veta, det är ju detta som är den största tjusningen med släktforskningen, anser jag.

Frågor och bakgrund

Är det någon medlem som tror sig vara släkt med Marcus Schröder, eller kan bidra med information om honom, vilken underlättar forskningen? Själv har jag växlat in på ett stickspår som inte leder någonstans.

Min morfars mormors far, ”Johan” Schröder, var victualie-handlare i Visby. Han föddes 1790-08-22, på okänd ort i Värmland. Fanjunkare vid Jönköpings regemente. Dog 1817-10-14 (av ”slag”) i Visby. Han antecknas som Jonas Schröder i dödsboken.

Jonas gifte sig i Visby 1811-05-28 med min morfars mormors mor, Maria Magdalena Wernström, född i Visby 1790-03-23 och död i samma stad 1845-04-30. Jag har svårt att se någon koppling mellan Marcus och Jonas, såvida de inte hade gemensamma släktingar på Jylland.

Gunnar Bäverstig

Katolska församlingen på Gotland

En berättelse om Kristi Lekamens Församling genom tiderna

Av Hans-Peter Larsson

För de flesta gotlänningar är katolska församlingen nog lika med Kristi Lekamens kyrka på S:t Hansgatan i Visby, invigd i december 1982. Men församlingen är betydligt äldre än så.

Redan den 12 november 1933 grundades den katolska församlingen på Gotland. 1934 fick man möjlighet att hyra en lokal på Tranhusgatan nära S:t Nikolai kyrkoruin. Församlingen fick då namnet S:t Nicolai församling. Drivande krafter för att få detta till stånd var monsignore David Assarsson, David Gadd och Kåre Skredsvik.

Fram till 1937 höll man till i den lokalen. Det var inte någon stor församling av fastboende, men det kom många tillfälliga besökare. 1937 flyttade man till en ny lokal i ett medeltida trappgavelhus på Kilgränd i Visby, se omslag-bilden. Under åren 1937 till 1948 var det främst David Assarsson och andra präster från S:t Eriks katolska domkyrkoförsamling i Stockholm som höll i mässorna. Från 1948 och ett antal år framåt var det dominikanerorden som hade hand om församlingen. Det kom en dominikan till Gotland en gång i månaden så att det kunde firas mässa.

Under de perioder där det inte fanns någon

präst samlades den lilla gotländska skaran katoliker, ett tiotal fastboende, varje söndag till bön och andakt, i många år ledd av David Gadd som även var församlingens kantor. Ofta var de deltagande i såväl mässorna som de dagliga andakterna många fler än församlingens medlemmar. Främst på somrarna var det många turister och sommargotlänningar som besökte kapellet, så det var inget ovanligt att det var överfullt vid sådana tillfällen.

Dominikanerna hade hand om församlingen fram till 1967 då de skrev till den katolske biskopen och avsåde sig ansvaret, De hade inte möjlighet att fortsätta. Därefter återgick man till ordningen från tiden före 1948, då präster från S:t Erik i Stockholm åkte till Gotland och höll mässa.

Församlingen grundades 1933

Dagens katolska församling startade alltså 1933 med en kapellförsamling på Tranhusgatan, då det var ett 10-tal medlemmar i församlingen. 1937 flyttade församlingen till Kilgränd där den höll till tills den nuvarande kyrkan byggdes 1982. Lokalen på Kilgränd har sedan varit lokal för den ortodoxa kyrkan, sedan modist-

Kristi Lekamens kyrka i Visby. Foto: Hans Peter Larsson

affär och är nu kvarterslokal för den lokala bostadsrätts-föreningen.

Runt 1979 kom biskop Hubertus Brandenburgs sekreterare Lars Cavallin till Gotland. Han hade drabbats av svåra hjärtproblem och kyrkan ville skapa en lätt tjänst åt honom. Hans bror Samuel var arrendator vid Kue i Stenkumla och man tyckte det var en bra lösning. Lars kunde bo där, och hans bror kunde hjälpa honom.

Han skulle emellertid ha en tjänst, så man upphöjde kapellförsamlingen på Kilgränd till en självständig församling med Lars Cavallin som kyrkoherde. Det fanns ett allvarligt problem med den lösningen: Lokalen var ganska liten. Till de vanliga söndagsmässorna gick det väl an, men på sommaren med många besökare från bl a kryssningsfartygen var det nästan en katastrof.

Genom tillskott från anonyma donatorer fick församlingen möjlighet att köpa en egen fastighet och bygga en kyrka. Den fastighet man köpte var den där kyrkan ligger i dag.

Den gotländske arkitekten Per-Erik Nilsson ritade en kyrkbyggnad som föll bra in i omgivningen, och man rev det gamla huset som fanns på tomten. Vid den arkeologiska utgrävningen, som man alltid skall göra när man bygger i Visby, fanns man en medeltida källare under det rivna huset, något ingen kände till förrän man rev huset.

Efter utgrävningen visade det sig att källaren förunderligt nog hade exakt samma mått som den kyrka som Per-Erik Nilsson hade ritat. Kyrkan ändrades så att golvet blev sänkt. I dag är själva golvet och ca 1,5 m upp den medeltida källaren. Kyrkans Mariaaltares medeltida trappa ligger en halvtrappa upp till den gränd som då fanns utanför. Dopfunten är till stora delar en medeltida brunn, trappan från altaret upp till dopfunten och till den nybyggda delen av kyrkan är också från medeltiden. Så kyrkan är i mer än en betydelse en länk mellan medeltid och nutid.

I samband med Mariaaltaret kan jag berätta, att kort innan kyrkan skulle färdiggöras fick församlingens kantor Mattias Östborn ett brev från en sväger innehållande en sten från Marias hus i Efesos. Denna sten blev, tillsammans med ett dokument författat av monsignore Lars Cavallin och några mynt och sedlar, lagt i ett orange kassaskrin och murat in i Mariaaltaret.

Den första katolska kyrkan sedan medeltiden på Gotland

I december 1982 kunde biskop Hubertus

Brandenburg inviga den första katolska kyrkan på Gotland sedan medeltiden, vilket var en högtidsdag för den lilla församlingen, som fortfarande endast bestod av ca 50 medlemmar. Antalet ökade dock snabbt efter att kyrkan hade blivit invigd. För det första visade det sig att det fanns ett antal katoliker på Gotland som inte visste om att det fanns en församling. De blev naturligtvis registrerade och kom med i gemenskapen. Sedan kom det en viss inflyttning av katoliker till Gotland, både från fastlandet och genom invandring från främst Polen och Sydamerika.

Församlingen växte alltså snabbt till runt 200 medlemmar som den har i dag. Detta ställde naturligtvis krav på lokaliteterna. Kyrkan var från början byggd med en balkong, som genom att några fönster i den stängdes, kunde användas till församlingssal. Detta fungerade med runt 50 medlemmar, men när församlingen växte blev det snart för litet.

Man fick då möjlighet att köpa grannfastigheten, av många känd som Du Rietz' hus, och inreda det till församlingssal och pastorsexpedition. Samtidigt fick man en trädgård där man på sommaren kunde njuta av kaffet efter söndagsmässan.

Altartavlan från kapellet i Kilgränd sitter i dag som väggprydnad i församlingshuset. Den är utförd av konsulinnan Gisela Trapp. Hon har använt Visby stadsmur som bakgrund, så tavlan har en mycket lokal prägel.

På övervåningen i huset finns tre rum som församlingen hyr ut för tillfälliga övernattningsrum - ett välkommet tillskott till församlingens ekonomi.

När den stora flyktingströmmen från forna Jugoslavien nådde Gotland i början av nittiotalet bildades en Caritasförening på ön. Caritas är den katolska kyrkans hjälporganisation. Föreningen hjälpte till med att få alla de nya flyktingarna att trivas under sin vistelse på Gotland. Den hjälpte även till med att hitta advokat i de fall det var nödvändigt för kontakterna med Invandrarverket. Om det bland flyktingarna fanns katoliker, och det fanns många, ordnade vi kyrkskjuts från förläggningarna till kyrkan på söndagarna. Senare kom det bätflyktingar som var i behov av främst kläder, så Caritas Gotland samlade in kläder bland församlingens medlemmar och fördelade dem bland flyktingarna.

När behovet av flyktingarbete minskade uppstod behov av annan caritativ verksamhet, exempelvis kontakter med myndigheter. Likaledes hjälpte man personer med spelmissbruk

att komma ur det. Så småningom upphörde dessa behov och i dag är föreningen nedlagd.

Även om man fick mera plats i kyrkan i och med att man kunde dra in balkongen i kyrkorummets, var det fortfarande trångt. Jag har många gånger på sommaren och vid högtider varit med om att det har varit så fullt att folk har fått stå utanför och lyssna till mässan genom den öppna dörren. Det har då varit fullsatt både på trappan ned till kyrkans golv och på lösa stolar i gången bredvid bänkarna.

Något måste göras, och för några år sedan fick man möjlighet att bygga till kyrkan på den del av tomten som hade varit trädgård innan man köpte församlingshuset. Nu kunde man få plats med ytterligare ett 40-tal personer i kyrkan. Det innebar en väsentlig lättnad både på sommaren när turisterna kommer, och på vintern när det är högtider och många går till mässan, ofta tillsammans med tillresta släktingar från fastlandet.

Brunnen blev dopfunt

Återigen var det Per-Erik Nilsson som anlätades som arkitekt. Han skapade en tillbyggnad som faller fint in i den ursprungliga kyrkobyggnaden. Golvet i tillbyggnaden är lutande, så alla kan se altaret oavsett vilken bänkrad de sitter på. Samtidigt har man lyckats bygga in den medeltida brunnen, som tidigare fanns precis utanför kyrkmuren, i kyrkan så att den utgör dopfunt, något som hade saknats innan.

I dag består Kristi Lekamens Församling av 215 fastboende medlemmar. Många av de unga som har varit med i församlingen sedan barnsben har flyttat till fastlandet för att utbilda sig på universitet och högskolor. De har sina föräldrar boende kvar på Gotland och kommer ofta hem på besök, och då ökar församlingen tillfälligt. Högskolan har också betydd en ökning av församlingens medlemmar. De studerande som är katoliker kommer till församlingen så länge de bor på Gotland, några av dem stannar kvar och bildar familj, andra försvinner efter några år när de är klara med sin utbildning.

1989 fick församlingen en egen diakon i och med att en av församlingens medlemmar, Birger Andersson, blev diakonvigd. Nästa stora händelse var när församlingen fick en fastboende präst, då Sven-Erik Pernler blev prästvigd 1991. Båda är fortfarande aktiva i församlingen även om båda är pensionärer.

Det har under praktisk tagit alla åren varit en mycket livaktig ungdomsverksamhet i församlingen, naturligtvis av olika slag beroende på

vilken ålder församlingens barn och ungdomar har befunnit sig i. Det kan ha rört sig om lägerverksamhet och det kan ha rört sig om resor till de olika världsungdomsmötena inom den katolska kyrkan.

Det som enligt min erfarenhet kännetecknar församlingen är öppenheten och välkomnande av nya ansikten, vara sig det är tillfälliga besökare eller tillflyttare. Jag minne med glädje och saknad de drygt 20 år som min familj och jag tillhörde församlingen. När vi är på Gotland försöker vi planera in så vi kan besöka den i alla fall en gång. Vi har fått vänner som vi fortfarande har kontakt med trots att vi numera bor på fastlandet sedan tre år tillbaka.

Kyrkbokföringen

Slutligen lite om det som kanske berör släktforskare mest, nämligen hur man forskar i Katolska Kyrkan i Sverige.

Det är inte helt enkelt, då det genom åren har funnits många olika lösningar, varav några av dem ytterst lokala. Från ca 1872 till 1907, alltså under Oskar den andras regeringstid, hade Katolska Kyrkan samma rättigheter som Svenska Kyrkan när det gäller kyrkböckerna. Under denna period finns vårt lands katoliker alltså enbart registrerade i Katolska Kyrkans kyrkböcker. Vid Gustav V:s trontillträde upphävdes den förordning som hans far hade infört.

Från 1907 och framöver skulle de kyrkliga handlingar såsom dop och vigsel skulle registreras i Svenska Kyrkan. De registrerades naturligtvis även i den lokala katolska församlingen, men det var mera lokalt hur de registrerades. Inte så att det var slarvigt, men så att man i många fall endast hade en bunden kyrkbok där alla kyrkliga händelser registrerades.

På Gotland har det varit lite speciellt. Från församlingens start fram till 1947 hade man en egen kyrkbok där allt registrerades. Därefter registrerades det som gällde Gotland i S:t Eriks katolska domkyrkoförsamling i Stockholm, fram till det blev en egen församling 1979.

Den gamla kyrkboken från starten 1933 kom nu till användning igen och används fortfarande. Nu skall den emellertid avslutas, och man håller på att gå över till ett gemensamt system för hela Katolska kyrkan i Sverige med dopbok, första kommunionbok, konfirmationsbok, vigselbok, konversionsbok, begravningsbok, kollektbok och bok över mässtiftelser. Därutöver för man naturligtvis ett medlemsregister.

Hur tillgängliga är dessa böcker för släktforskare? Generellt kan sägas att de inte är tillgängliga alls. Däremot kan man som fors-

Öe folki

B

Föreningspost

Gotlands Genealogiska Förening

c/o Kerstin Jonmyren

Vintervägen 15

611 36 Nyköping

SVERIGE
PORTO BETALT
PORT PAYÉ

Altartavlan från Kapellet i Kilgränd. Foto: Harriet Westerlund

kare be kyrkoherden i församlingen om utskrift av böckerna om man anger vad och till vilket ändamål man skall använda utskriften.

I de fall där en kyrkbok skall arkiveras för att den inte används mera, sker arkiveringen i första hand i det katolska stiftet i Stockholm. Det är möjligt att det senare kan bli så att man deponerar dem på det lokala landsarkivet, i de fall där det kan vara mera praktisk.

Stort tack till Karin Sojdelius, Birger Andersson, och Mattias Östborn som har bistått med mycket information. Utan deras hjälp hade denna artikel inte blivit till. Även tack till stiftets kansler monsignore Miroslav Dudek som har givit information om dagens församlingsordning.

Hans-peter@tarlin.se

Det medeltida trappgavlehuset som katolska församlingen flyttade till 1937. Foto: Harriet Westerlund.

